

Od antiinflacijskog programa kriza se produbljuje. Prioritet je održanje cjenovne stabilnosti i stabilni tečaj kune. Pri tome se porezna presija iz godine u godinu povećava. Dinamičan rast pokazuje i kretanje zaduživanja prema inozemstvu. Nepodmirena potraživanja i dalje su tempirana bomba i nezna se kada će eksplodirati. Stečajevi su "otpusni ventil" sa poraznim učincima. To je strategija i rezultat strategije stare vlasti. Obećanja o pokretanju razvojnog ciklusa tek je bilo, govoreći političkim marketingom, obećanje što će se dogoditi, ako se ne mijenja vlast. Izostanak razvoja pojačavao je krizu a time i naglašavao pitanje: da li sanirati banke ili sanirati gospodarstvo. Bila su različita mišljenja. Nadvladalo je mišljenje da je to zapravo lažna dilema, jer, nema zdravih banaka bez zdravog gospodarstva. Bila je to 50 milijardi kuna skupa zabluda. Naime, sanirale su se banke a gospodarstvo je i dalje tonulo. Danas su sanirane banke prodane, bilance očišćene od rizičnih plasmana a privreda je u gorem položaju nego što je to bila u jeku ratnih razaranja. Ostaje tek da se učini analiza što bi značilo da su se sredstva za sanaciju banaka usmjerila u saniranje privrede.

Funkcioniranje hrvatske, kao i ostalih socijalističkih privreda, u uvjetima tzv. mekog budžetskog ograničenja rezultiralo je "prelijevanjem" iz bilance stanja u bilancu uspjeha. Ovo je rezultiralo većom nacionalnom dividendom od dividende koja bi bila da nije bilo inflacije. Provođenjem korekcije knjigovodstvenih podataka putem tzv. revalorizacijskih koeficijenata "uštimali" su se rezultati privredne aktivnosti prema potrebi tadašnje vlasti. Oni su više ili manje zaostajali za indeksom porasta cijena što je rezultiralo većim raspoloživim nacionalnim proizvodom od ostvarenog nacionalnog proizvoda. Ovo je bilo moguće u uvjetima društvenog/državnog vlasništva jer se prelijevanje vrši iz "jednog u drugi džep".

Raspad bivše Jugoslavije i nasilno prekidanje veza na njezinim prostorima, kao i slom "socijalizma" općenito, i, tako, smanjenje izvoznog tržišta za hrvatsku privredu dramatično su smanjili učinkovitost izvozno orijentiranih privrednih subjekata. Posljedica je progresivno smanjenje korištenja kapaciteta vitalnog dijela privrede. Ovo je utjecalo, nadalje, na smanjenje reproduktivne sposobnosti izvozne privrede što je imalo, za posljedicu, izravni utjecaj na razvoj.

Privatizacija je trebala biti prvi - odlučan korak - u restrukturiranju nacionalne privrede. Prema tome, osnovni je cilj transformacije društvenog vlasništva bio: ubrzati povećanje učinkovitosti privredne strukture. Neopravdano se očekivalo prikupiti značajna sredstva, posebno zbog prodaje inozemnim kupcima-investitorima, i tako financirati i ubrzati razvoj i izmjeniti "nalijeđenu" privrednu strukturu.

Rezultati su kao što znamo razočaravajući. Kritičari modela transformacije društvenog vlasništva, prije i sada, zbog nezadovoljavajućih rezultata, čini se da su u pravu. Izvršena je privatizacija bitno redistribuirala bogatstvo. Veća učinkovitost privrede nije ostvarena. Socijalne razlike dramatično su se povećale. Manja grupa hrvatskih građana je u osnovi upravljala ogromnim kapitalom za što nije bila kvalificirana. Gdje su novi vlasnici odlučno, i sa znanjem, postupili, tvrtke, iako sa teškoćama, funkcioniraju i danas. Tu smo gdje jesmo. Nema društvenog vlasništva. Vridjednost preostalog državnog vlasništva je upitna.

Ratom devastirana privreda, tajkunski upravljana privatizacija tek su predigra Antiinflacijskom programu. Prioritet se je dao stabilizaciji cijena što je bilo dobro odabrano polazište. Problem je

u tome što nakon stabilizacije nije uslijedio razvoj. Ne samo da nije uslijedio razvoj već je vođena antirazvojna politika. Ne samo da se nije dinamiziran razvoj, svjesnom akcijom vlasti, već je izostao i priliv stranog kapitala putem izravnih ulaganja. Izravne investicije stranih tvrtki svele su se na kupovinu tvrtki s kojima su investitori i prije imali intenzivne poslovne odnose. Odnos sa Hrvatskom sveo se na kreditni odnos (da li je strani kapital "programirao ovisnost" putem povećanja kredita ostaje da se ispita) u kojem je država postala agencija za izdavanje garancijama stranim i "domaćim" bankama. I danas temeljna funkcija države je da daje garancije tvrtkama kako bi došle do potrebnih financijskih sredstava.

Sanacija privrede je moguća ukoliko se dinamizira razvoj. Njega već godinama nema. Privredni sustav koji danas imamo kao i ekonomska politika koja se danas provodi opravdavaju zabrinutost. Naime, privredni sustav uz tvrdo monetarno ograničenje okoštava i razara privrednu strukturu. Transparentnost sustava samo ukazuje na moguću prepoznatljivost, ali to ne znači i prihvatljivost od strane poduzetnika. Posebice je to vidljivo ako se ima u vidu način i razlozi dolaska inozemnog kapitala. Što je učinjeno učinjeno je i vjerojatno se može vrlo malo toga popraviti. Analiza, što se je dogodilo a nije se trebalo dogoditi, od presudne je važnosti aktuelnoj vlasti kako bi mogla izbjeći "nagazne mine" koje je bez analize teško identificirati.

Da bi se pokrenuo razvoj, što znači i učinkovitiju sanaciju, nužna je strategija razvoja. Naime, valja imati u vidu da je tečaj, kao kriterij, bez primjerene porezne presije i inih institucionalnih rješenja, rezultirao stanjem kojeg imamo. Očito je da dosadašnja ekonomska politika nije usmjerena u pravcu razvoja. Još uvijek nema nove ekonomske politike. Ovo znači da trenutna ekonomska politika nema potencijala koji bi ukazivo da će se, u ovim uvjetima, osigurati primjerena sanacija privrede. Očito je, također, da nema hrvatskih banaka koje bi podržale restrukturiranje postojećih tvrtki bez državnih garancija. One poslovne banke koje su imale "socijalne senzibilnosti" danas su same u ozbiljnim poteškoćama. Neke od tih banaka su u stečaju. Očito je da će se neka nova državna banka morati "uključiti" u sanaciju gospodarstva uz manja osiguranja kredita nego što će to ubuduće činiti poslovne banke. Tek će tada biti sasvim jasno što se je učinilo sa bankarskim sustavom. Drugim riječima, tek predstoji analiza zašto nismo imali primjerenu strategiju uspostave bankarskog sustava koji bi podržao ekonomski razvoj mlade Hrvatske države.

Trgovinu je još uvijek moguće sačuvati u "nacionalnim" okvirima. Pitanje je da li će se u tome i uspjeti. Naime, nije moguće ovu privrednu strukturu, tek tako, nepripremljenu, izložiti utjecaju svjetskog tržišta ma koliko nam to bilo teško prihvatiti. Strani trgovci svojom ponudom na hrvatskom tržištu vrše dramatičan pritisak na domaće, do jučer, uspješne proizvođače. Spoznaja o tome prvi je korak u ozbiljnom preispitivanju dosadašnje ekonomske politike. Možda bi bilo uputno ponoviti učenja merkantilista, iako to možda djeluje pomalo "nostalgičarski".

Očito je da će biti nužno tradicionalno izvozne grane restrukturirati u čemu će država imati značajnu ulogu. Izvozne grane na koje se može, u kraćem vremenu, računati su poznate. To su iste one grane koje su i početkom devedesetih bile izvozno orijentirane. One, po našem mišljenju imaju komparativne prednosti koje je moguće "lako" pretočiti u konkurentne prednosti. Restrukturiranje ovih grana odlučan je korak u pravcu promjena. Zalažemo se za mikroekonomski pristup što znači redefiniranje proizvodnog programa a što podrazumjeva i nove tehnologije.

Na makro razini nužno je, temeljem mikroodređenja, izvršiti rekonstrukciju sustava i politike. Pri tome valja istaći da mjere ekonomske politike moraju biti u funkciji izvozne orijentacije. Stanje u privredi ali i "spremnost" da se dijagnosticira realno stanje, u kojem se danas nalazimo, čini ovu preporuku neizvjesnom. Naime, ukazujemo na oskudnost resursa, pa samim time i izražavamo stanovitu rezervu da je moguće, u postojećoj situaciji, učiniti ozbiljnije iskorake u promjeni ekonomske politike, bez ozbiljnih dodatnih socijalnih tenzija. Ovo zahtjeva dugoročni sporazum na relaciji: država, poduzetnici i radnici.

Što se pak tiče državnih i javnih poduzeća valja precizno definirati kriterije njihovog funkcioniranja. Kada je riječ o javnim poduzećima tada je jasno da restrukturiranje znači povećanje efikasnosti pri čemu nije moguće napustiti tu i takvu aktivnost. U kratkom roku moguće je ignorirati fiksne troškove.

Međutim kada se radi o tvrtki u vlasništvu države tada je jasno da je nužan selektivan pristup. U kratkom roku imajući u vidu stopu nezaposlenosti, država bi trebala minimizirati broj tvrtki koje bi otišle u stečaj. Smatramo da bi stečaj valjalo provesti samo nad onim tvrtkama koje ne pokrivaju materijalne troškove. Preciznije rečeno, stečaj je primjereno provesti nad onim tvrtkama koje ne pokrivaju dio varijabilnih troškova umanjениh za poreze i doprinose. I dalje, drugačije rečeno, sve one tvrtke, privatne ili državne, koje su u stanju pokriti bar kunu neto osobnih dohodaka (uzeto kao kriterij) uvećano za materijalne troškove ne bi trebale ići u stečaj.

Kao što je vidljivo nismo za politiku stečaja. Međutim, ukoliko se želi provesti stečaj tada to mora biti učinkovito. Institucionalna rješenja su značajan "krivac" za svekoliko stanje u privredi. Problemi stečaja dio su te priče.

Sva državna poduzeća koja ostvaruju veću efikasnost nastavila bi normalno poslovanje s tim da bi se unaprijed, sukladno ugovoru, dijelila razlika u cjeni. Ekonomija udjela čini se mogućim pristupom u rješavanju ovog pitanja. Ovim želimo istaknuti da je moguće i u postojećim uvjetima "popraviti krvnu sliku" privrede uz uvjet da se država pojavi kao ravnopravan partner - nikako ravnopravniji.

U kratkom roku nije moguće dinamizirati razvoj. Hrvatska štednja je isuviše mala da bi se njezinim investiranjem mogao pokrenuti razvoj. Nema sanacije, a pogotovu ne stečaja, dok se ne dinamizira privredna aktivnost. Ovo imperativno zahtjeva redizajn institucionalnih rješenja koja će značajno privući strane investicije. Hrvatskoj su odista nužne strane investicije. Domaće investicije će, nažalost, slijediti inozemne iako bi obrnuti redosljed bio primjerniji. U svijetu su poznata rješenja kako privući strane investitore. Dinamiziranje razvoja znači, u socijalnom pogledu, individualizaciju rizika, što znači smanjenje socijalne funkcije države. Na žalost ovom alternative nema. Što više svako odgađanje primjerenih mjera samo nas još više čini ovisnima o inozemnom kapitalu. Ima li se u vidu i postojeća zaduženost Hrvatske države, tada je moguće odrediti nivo naše ovisnosti o stranom kapitalu. Ovo stanje može činiti nezavisnost Hrvatske države upitnom ukoliko se ne pokrene razvojni ciklus.

Da zaključimo. Zastoj u procesu restrukturiranja privredne strukture nije zabrinjavajući samo zbog ograničenja koje ono izaziva, na kratki rok, u cjelokupnom društvenom sistemu. Neuporedivo veće opasnosti slijede na dugi rok. Kada je riječ o ekonomskoj politici,

Sanacija privrede

Autor Guste Santini
Srijeda, 25 Travanj 2001 13:41

stabilizacijskoj i razvojnoj, možemo, sa velikom sigurnošću, ustvrditi da dosadašnja neučinkovitost postaje temeljno ograničenje sa sumornom perspektivom. Ubrzanje procesa restrukturiranja ne trpi odgode. Na vladi je da predloži, a na Saboru je da odredi, koji je to najprihvatljiviji model sanacije privrede. Pri tome je nužno voditi računa o pravednosti i troškovima sanacije. Ovo ne samo za građane Hrvatske danas, već u još većoj mjeri sutra. Strategija razvoja je obaveza ove vlasti. Ona je pretpostavka sanaciji. Ono što je najznačajnije reći strategija razvoja znači određenje budućnosti generacijama koje dolaze.